

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра банківської справи
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(шифр та найменування спеціальності)
за освітньою програмою Банківська справа
(назва освітньої програми)

на тему: **«ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ ЯК
ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКІВ»**
(назва теми)

Виконавець:

Студент ФФБС

Власіна Анастасія Єгорівна _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

К.е.н., викл.

(науковий ступінь, вчене звання)

Кретов Д. Ю.

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ОДЕСА – 2020

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. В умовах поглиблення світових процесів фінансової глобалізації та їх впливу на розвиток економіки України особливого значення набуває забезпечення фінансовими ресурсами економічного зростання. Сучасний період діяльності національної банківської системи позначається значними змінами у формуванні та перерозподілові фінансових ресурсів, активізації використання іноземного банківського капіталу і зростання обсягів банківського обслуговування на внутрішньому та зовнішньому ринках. Однією з головних проблем залишається низька здатність банківської системи України до забезпечення економічного зростання необхідними за обсягами, ціною і термінами ресурсами. Аналіз динаміки банківських ресурсів свідчить про постійне зростання обсягів вкладів населення та позитивні зміни в їх структурі. Поряд з цим, незважаючи на певний досвід, накопичений у банківській сфері, залишаються невирішеними окремі проблеми щодо процесів акумуляції банками заощаджень населення, забезпечення певного рівня їх капіталізації, надійності збереження банківських вкладів та посилення конкурентоспроможності банків на фінансових ринках.

Для вирішення проблеми забезпечення економіки необхідним обсягом кредитних ресурсів, перед банками постає надзвичайно актуальне завдання посилення їх ролі в організованому формуванні та використанні заощаджень населення, для чого слід створити систему заходів щодо стимулювання процесів залучення грошових коштів фізичних осіб.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є наукове обґрунтування теоретико-методичних засад і прикладних аспектів щодо стимулювання процесів залучення заощаджень домогосподарств як джерела формування ресурсної бази банків.

Досягнення мети потребує постановки та вирішення **завдань**:

- визначити економічний зміст, мотиви та чинники формування заощаджень населення;
- сформувані наукові основи формування ресурсної бази банків;
- охарактеризувати законодавче регулювання формування банківських ресурсів;
- визначити тенденції формування ресурсів банками України;
- проаналізувати динаміку та чинники заощаджень населення;
- здійснити оцінку чинників зростання ресурсної бази банків України;
- охарактеризувати вплив заощаджень населення на формування банківських депозитів за країнами світу;
- обґрунтувати шляхи активізації формування ресурсної бази банків за рахунок заощаджень населення в Україні.

Об'єкт дослідження – процеси формування банківських ресурсів, у т.ч. за рахунок заощаджень домогосподарств..

Предмет дослідження – розробка теоретико-методологічних засад залучення та використання банківськими установами заощаджень домогосподарств як джерела ресурсної бази.

Методологія дослідження Теоретичною і методологічною основою дослідження є об'єктивні та фундаментальні положення сучасної економічної теорії. У процесі дослідження використовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні методи пізнання: аналізу та синтезу – для деталізації предмета дослідження та вивчення його функціональних і структурних складових; логічного узагальнення – для класифікації та визначення взаємозв'язку мотивів і факторів заощаджень населення; графічний та побудови аналітичних таблиць – для наочного зображення результатів дослідження; статистичні (при визначенні впливу окремих факторів на рівень банківських ресурсів).

Інформаційну базу дослідження склали законодавчі та нормативні акти Верховної Ради України і Національного банку України, що регулюють банківську діяльність, монографії, наукові статті та інші праці вітчизняних і зарубіжних авторів, присвячені вирішенню проблем формування ресурсної бази банків, дані Держкомстату України, дані Світового банку та Міжнародного Валютного фонду. Для безпосереднього аналізу результатів функціонування банків використано дані офіційних періодичних видань Національного банку України та офіційного сайту Національного банку України, оперативні дані банків.

Публікації. Власіна А. Заощадження населення як джерело формування ресурсної бази банків// Трансформації банківського бізнесу в умовах діджиталізації: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Одеса 11-12 квітня 2020 р.): Одеса: ОНЕУ, 2020.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (60 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 83 сторінки. Основний зміст викладено на 75 сторінках. Робота містить 6 таблиць, 18 рисунків, 1 додаток на 2 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі кваліфікаційної роботи «**ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ ТА РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКІВ**» пропонується розглядати поняття «заощадження населення» як відкладене споживання, що формується у натуральній, грошовій і фінансовій формах під впливом взаємодії сукупності факторів та мотивів на рівень ощадливості. З'ясовано, які мотиви до заощадження будуть відігравати важливу роль у формуванні добробуту нації залежно від тих або інших умов. Були окреслені контури ощадної поведінки індивідів, тому в наступних розділах перейдемо до розгляду впливу на рівень

заощаджень макроекономічних факторів, а також ефективності залучення заощаджень населення окремими банками на мікрорівні.

Визначено вузький та широкий підходи до трактування поняття «банківські ресурси». У широкому сенсі ресурсна база банку – це сукупність коштів, що є в обороті банку, а також організаційні й економічні ресурси (мережа філій, персонал банку, його матеріально-технічна база), що впливають на розвиток банку, є джерелом підтримки його конкурентних переваг та забезпечення надходження додаткових коштів. Прихильники більш вузького підходу ототожнюють банківські та фінансові ресурси: «Ресурсна база банку - це комплексне поняття, яке відображає систему показників, що характеризують наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів».

Ураховуючи той факт, що заощадження домогосподарств передусім впливають на залучені кошти під ресурсною базою банку розумітимемо «власні кошти й тимчасово вільні кошти клієнтів, яких вони обслуговують» На основі запропонованого вище визначення у роботі уточнено наступні поняття: власний капітал банку, монетарний капітал, зобов'язання, платні пасиви (кошти банків, кошти клієнтів, цінні папери власного боргу, субординований борг).

У другому розділі **«АНАЛІЗ ВПЛИВУ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ НА ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКІВ УКРАЇНИ»** визначені тенденції формування ресурсів банками України. Зменшення частки депозитів в іноземній валюті, що свідчить про зменшення доларизації економіки. В останні роки частка власного капіталу незначно коливається біля рівня 15%. Таке значення показника є оптимальним з точки зору співвідношення активності та стабільності та свідчить про певний запас капіталу для поглинання негативних наслідків можливої кризи 2020 року. Частка коштів клієнтів та кореспондентів у зобов'язаннях постійно збільшується внаслідок зменшення кредиторської заборгованості, субординованого боргу та інших залучених коштів. Це в цілому можна оцінити позитивно, оскільки зростає частка платних пасивів, які є джерелом для здійснення дохідних операцій. Строкова структура ресурсів банків свідчить про скорочення частки коштів, які залучаються на заздалегідь визначений термін. Зміна строкової структури коштів фізичних осіб, з одного боку, свідчить про зростання рівня охоплення населення банківськими послугами; проте, з іншого боку, може бути непрямим чинником зменшення схильності домогосподарств до заощаджень.

Проаналізовано динаміку та чинники заощаджень населення. Найбільше зменшення заощаджень населення України відбулося в 2014-2016 рр. із відновленням позитивної динаміки в 2017 році. Також варто відмітити найбільший приріст саме заощаджень у грошовій формі, що повинно позитивно впливати на зростання депозитних банківських ресурсів.

Основними чинниками заощаджень населення є горизонт прогнозування, рівень доходу на душу населення та рівень післяпенсійного доживання. Горизонт прогнозування визначається загальноекономічними

показниками. З огляду на динаміку цих показників у 2018-2019 рр. складаються позитивні передумови щодо розвитку банками України процесів обслуговування фізичних осіб та накопичення заощаджень домогосподарств. Водночас криза 2020 року може мати негативний вплив на фінансовий стан домогосподарств та банківський сектор економіки. Лише після відновлення позитивної динаміки в економіці можна буде сказати про збільшення горизонту прогнозування як чинника зростання заощаджень населення.

Проте поступове зростання пенсійного віку та уповільнення збільшення тривалості життя зумовило зменшення показника післяпенсійного дожиття. Чинник післяпенсійного дожиття чинитиме негативний вплив на зростання показника заощаджень домогосподарств.

Динаміка доходів населення свідчить про значне покращення рівня життя населення протягом останніх років та зростання добробуту країни. Проте серед негативних тенденцій варто відмітити уповільнення темпів зростання реальної заробітної плати.

Здійснено оцінку чинників зростання ресурсної бази банків України. За результатами аналізу зроблено висновок, що при економічному зростанні збільшується добробут населення (поточні рахунки) та схильність до зберігання у середньостроковій перспективі. Однак на довгострокові депозити жоден із досліджуваних чинників не здійснює середнього чи сильного впливу. Це означає, що в цілому горизонт прогнозування в Україні залишається середньостроковим, а домогосподарства й підприємства не мають мотивів для довгострокового заощадження.

Оцінка динаміки заощадження населення та ресурсної бази банків, залученої від домогосподарств, дозволяє дійти висновку щодо наявності негативних тенденцій скорочення заощаджень та погіршення строкової структури депозитів домогосподарств. Зазначене потребує вдосконалення державної політики стимулювання заощаджень, а від банків – покращення політики щодо залучення довгострокових ресурсів.

У третьому розділі **«НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ВПЛИВУ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ НА ЗРОСТАННЯ РЕСУРСНОЇ БАЗИ БАНКІВ»** проаналізовано щільність зв'язку між такими показниками: між часткою чистих заощаджень домогосподарств та динамікою грошової маси М-3 (теоретично – вплив позитивний); між витратами домогосподарств (у % до ВВП) та банківськими депозитами (% від ВВП) (теоретично – обернений зв'язок).

Встановлено, що дані за окремими країнами суттєво відрізняються між собою, тому зв'язку за всією вибіркою країн не виявлено. Водночас кращі результати ми отримали з урахуванням регіональної специфіки. Для прикладу щільність було оцінено для Китаю та Австралії: в Китаї зростання частки заощаджень позитивно впливає на грошову масу в тому числі й за рахунок банківських депозитів домогосподарств; в Австралії позитивний зв'язок є, однак не такий щільний порівняно з Китаєм.

Залежність динаміки депозитів від витрат домогосподарств окремих країн світу підтверджує попередні висновки: за всією вибіркою зв'язок

практично відсутній; за окремими країнами існує статистичний зв'язок між рівнем споживання та банківськими депозитами; в Україні, на відміну від інших країн, цей зв'язок обернений, тому що у кризові періоди домогосподарства менше отримують дохід, менше витрачають та зберігають, а в періоди фінансової стабільності – навпаки.

Банкам для активізації формування ресурсної бази банків за рахунок заощаджень населення в Україні рекомендовано переходити від маніпулювання процентними ставками за депозитами з метою їхнього залучення до факторів залучення, таким як: впізнання бренду банку; розвинена філіальна мережа; доступність послуг (кількість банкоматів, платіжних терміналів); зниження політичного впливу (участь власників банків у політичних проектах); розвиток роздрібних послуг населенню.

З урахуванням викладених вище рекомендацій, банк може досягти високих показників структури залучених коштів населення, як за строками, так і за вартістю.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. Визначено економічний зміст, мотиви та чинники формування заощаджень населення. На основі аналізу праць вітчизняних та зарубіжних економістів автором пропонується розглядати поняття «заощадження населення» як відкладене споживання, що формується у натуральній, грошовій і фінансовій формах під впливом взаємодії сукупності факторів та мотивів на рівень ощадливості. До факторів формування заощаджень домогосподарств віднесено такі: горизонт прогнозування, рівень післяпенсійного доживання та рівень доходу на душу населення. Основними мотивами заощадження є заощадження на непередбачений випадок, мотив отримання доходу від активів, мотив збереження вартості, мотив рівномірного споживання, мотив передачі спадщини.

2. Сформовані наукові основи формування ресурсної бази банків. Визначено вузький та широкий підходи до трактування поняття «банківські ресурси». У широкому сенсі ресурсна база банку – це сукупність коштів, що є в обороті банку, а також організаційні й економічні ресурси (мережа філій, персонал банку, його матеріально-технічна база), що впливають на розвиток банку, є джерелом підтримки його конкурентних переваг та забезпечення надходження додаткових коштів. Прихильники більш вузького підходу ототожнюють банківські та фінансові ресурси: «Ресурсна база банку - це комплексне поняття, яке відображає систему показників, що характеризують наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів».

3. Охарактеризовано законодавче регулювання формування банківських ресурсів. Законодавче регулювання формування банківських ресурсів визначається Податковим кодексом, Законами України та Положеннями Національного банку України. Відповідно до Податкового

кодексу України до пасивних доходів, які оподатковуються ПДФО, належать, зокрема проценти на поточний або депозитний (вкладний) банківський рахунок і проценти на вклад (депозит) у кредитних спілках. Закон України «Про банки та банківську діяльність» визначає основні поняття банківської діяльності («капітал», «депозит» тощо). В Законі зазначається роль депозитів як індикатора фінансового стану банківського сектора економіки. Законом України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» «встановлюються правові, фінансові та організаційні засади функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб.

4. Визначено тенденції формування ресурсів банками України. Зменшення частки депозитів в іноземній валюті, що свідчить про зменшення доларизації економіки. В останні роки частка власного капіталу незначно коливається біля рівня 15%. Таке значення показника є оптимальним з точки зору співвідношення активності та стабільності та свідчить про певний запас капіталу для поглинання негативних наслідків можливої кризи 2020 року. Частка коштів клієнтів та кореспондентів у зобов'язаннях постійно збільшується внаслідок зменшення кредиторської заборгованості, субординованого боргу та інших залучених коштів. Це в цілому можна оцінити позитивно, оскільки зростає частка платних пасивів, які є джерелом для здійснення дохідних операцій. Строкова структура ресурсів банків свідчить про скорочення частки коштів, які залучаються на заздалегідь визначений термін. Зміна строкової структури коштів фізичних осіб, з одного боку, свідчить про зростання рівня охоплення населення банківськими послугами; проте, з іншого боку, може бути непрямим чинником зменшення схильності домогосподарств до заощаджень.

5. Проаналізовано динаміку та чинники заощаджень населення. Найбільше зменшення заощаджень населення України відбулося в 2014-2016 рр. із відновленням позитивної динаміки в 2017 році. Також варто відмітити найбільший приріст саме заощаджень у грошовій формі, що повинно позитивно впливати на зростання депозитних банківських ресурсів.

Встановлено, що криза 2020 року може мати негативний вплив на фінансовий стан домогосподарств та банківський сектор економіки. Лише після відновлення позитивної динаміки в економіці можна буде сказати про збільшення горизонту прогнозування як чинника зростання заощаджень населення. Поступове зростання пенсійного віку та уповільнення збільшення тривалості життя зумовило зменшення показника післяпенсійного дожиття. Чинник післяпенсійного дожиття чинитиме негативний вплив на зростання показника заощаджень домогосподарств. Динаміка доходів населення свідчить про значне покращення рівня життя населення протягом останніх років та зростання добробуту країни. Проте серед негативних тенденцій варто відмітити уповільнення темпів зростання реальної заробітної плати.

6. Здійснено оцінку чинників зростання ресурсної бази банків України. За результатами аналізу зроблено висновок, що при економічному зростанні збільшується добробут населення (поточні рахунки) та схильність до зберігання у середньостроковій перспективі. Однак на довгострокові

депозити жоден із досліджуваних чинників не здійснює середнього чи сильного впливу. Це означає, що в цілому горизонт прогнозування в Україні залишається середньостроковим, а домогосподарства й підприємства не мають мотивів для довгострокового заощадження.

7. Охарактеризовано вплив заощаджень населення на формування банківських депозитів за країнами світу. Проаналізовано щільність зв'язку між такими показниками: між часткою чистих заощаджень домогосподарств та динамікою грошової маси М-3 (теоретично – вплив позитивний); між витратами домогосподарств (у % до ВВП) та банківськими депозитами (% від ВВП) (теоретично – обернений зв'язок).

Встановлено, що дані за окремими країнами суттєво відрізняються між собою, тому зв'язку за всією вибіркою країн не виявлено. Водночас кращі результати ми отримали з урахуванням регіональної специфіки. Для прикладу щільність було оцінено для Китаю та Австралії: в Китаї зростання частки заощаджень позитивно впливає на грошову масу в тому числі й за рахунок банківських депозитів домогосподарств; в Австралії позитивний зв'язок є, однак не такий щільний порівняно з Китаєм.

8. Обґрунтовано шляхи активізації формування ресурсної бази банків за рахунок заощаджень населення в Україні. Банкам для активізації формування ресурсної бази банків за рахунок заощаджень населення в Україні рекомендовано переходити від маніпулювання процентними ставками за депозитами з метою їхнього залучення до факторів залучення, таким як: впізнання бренду банку; розвинена філіальна мережа; доступність послуг (кількість банкоматів, платіжних терміналів); зниження політичного впливу (участь власників банків у політичних проектах); розвиток роздрібних послуг населенню.